

SULYOK VINCE

Gond és vallomás

Fél évszázada múlt már annak, hogy a kiszámíthatatlan sors akaratából idegen nyelvi közegben kell élnem. Éppen ezért, amikor tudomásomra jutott, hogy a *Hitel* 2009-es februári számát anyanyelvünk helyzetének felmérésére szenteli, s ráadásul a lap még tőlem is hozzászólást vár a témához, azonnal fölmerült bennem a kétség, hogy a norvég nyelv sűrűjében, kényszerhelyzetben eltöltött súlyos évtizedek nem teszik-e kérdésessé jogosultságomat véleményem kinyilvánítására. Töprengésem közepette hamarosan be kellett látnom, hogy nyelvünk ügye, az adott körülményeket is figyelembe véve, annyira szívszorítóan lényeges, hogy a szólás erkölcsi kényszerének ebben a kérdésben nem állhatok ellen sem íróként, sem történészként, sem pedig gondolkodó magyarként. Hiszen éppen anyanyelvem szavai közvetítik a leghűbben és legpontosabban mindazt, amit a magyar nyelv jelenlegi helyzetéről, állapotáról, sorsáról látni vélek – kétezer kilométer távolságból és jó ötven év többé-kevésbé elszigetelő, hangtompító közegén keresztül is. Előre kell bocsátanom, hogy vélekedésem minden egyes szavában az aggodalom az uralkodó elem: az anyánktól eltanult, örökségbe kapott magyar nyelvünk mai helyzete, mai állapota láttán érzett aggodalomé. Itt jogosultnak látom annak a leszögezését is, hogy anyanyelvünk végeredményben több annál a nyelvnél, mint amit anyánktól ténylegesen tanultunk, ámbár az általam ismert nyelvekben mindennütt az „anyanyelv” gyűjtőfogalommal találkozunk még olyan esetekben is, amikor az egyes individuum nyelve semmiképpen sem vezethető vissza a biológiai anyára.

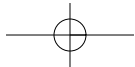
Nem lehet az a célom, hogy az anyanyelv központi helyét és szerepét elvitatni próbáljam. De mindennapi, azaz minden nap használt nyelvünk kialakulására, kiformálódására az édesanyától kapott-eltanult nyelv mellett feltehetőleg s megközelítően éppen olyan fontos szerep jut a környezettől átvett nyelvi hatásoknak is. Hivatkozhatnék itt például az iskolai tanulmányok, iskolai élet, sport, munkahely, szakmai kiképzés és foglalkozás stb. által szüntelenül belénk súlykolt nyelvi fordulatokra és szókincsre. Az anyanyelvünk kifejezésen és fogalmon tehát azt az általunk minden nap általánosan használt nyelvünket kell értenünk, mely életünk különböző szakaszai során folytonos bővülésnek, kiegészítésnek van kitéve környezetünk és élethelyzetünk hatásainak megfelelően. Ezek a hatások egyébként lehetnek nyelvünkre kedvezők és előnyösek, avagy éppenséggel kedvezőtlenek és előnytelenek is. Ebből árad be anyelvünkbe például szüntelenül a közönséges vagy egyenesen trágár szavak hordája – s ha nem vigyázunk kellőképpen: a pongyola kifejezésmód, a nyelvtani hibák már-már általánosan elfogadottá vált tömege és az ezeknél nem kevésbé veszélyes és ellenszenves politikai zsargoné vagy az éppen divatos és mindennapivá váló kezdő szlengeké.

Egyetemista koromban, még Budapesten, alig vártam mindig, hogy évközi vagy nyári vakációim során vagy akárcsak nem éppen ildomos módon „kibővített” hétvégeken hazaugorjak szülőfalumba, és megmártozzam a fiatalabb éveim során ott-hon még folyton ízesen élő, felvizezetlen falusi, népi nyelvtengerben, hogy ott olyankor szinte újratanuljam gyerekéveim már-már feledésbe merült, de mindenképpen háttérbe szorult s a városi szürkeségbe fulladt szavait, szófordulatait.

De miért érzem én a fentebb elmondottokat mind olyannyira fontosaknak, hogy újrafogalmazzam őket, látszatra bármilyen közismerteknek is tűnnek. A felelősséget érte nem kisebbre kell háritanunk, mint a történelemre magára, amely kulcsfontosságú, jelentős közép-európai birodalomból kis lélekszámú, területileg mesterségesen továbbélése lehetőségének legvégső határáig zsugorított kis néppé degradált bennünket. Ebben a kritikus helyzetben a szinte egyetlen kincsünk és megmentőnké magyar nyelvünk maradt, hogy a még a múltunkra is éhes, még volt hírünkre is írigy környező világ végérvényesen fel ne zabáljon bennünket. Ma ott tartunk már, hogy ősi magyar nyelvünk maradt egyetlen használható fegyverünk, amivel a jövőnek megvédehetjük magunkat, igazunkat s helyünket a Kárpát-medencében; hogy magyarként egyáltalán megmaradhassunk ezen a földön. Ennek a mára megmaradt magyarságnak éppen a magyar nyelv a legfontosabb összetartó ereje, azóta mindenképpen, amióta a gyűlölettel eltelt, ellenséges érzelmű politikusok és diplomaták durva kezekkel, tudatlanságuk göggyében Aesopus békájává fölfújva magukat, nyesték-sarabolták hazánk határait Pozsonytól le az Al-Dunáig.

Maradék hazánkban magyarként megmaradnunk csak úgy lehet, ha maroknyi közösségünk nem csupán megőrzi anyanyelvét, de azt gondolja és ápolja is. De szükséges lenne még az is, hogy magyarul is érezzünk. Széchenyi István, akit az utókor a legnagyobb magyar jelzővel illetett, német anyanyelvüként nevelkedett serdülő koráig. Magyar nyelve, magyarsága tudatos választása eredménye lett, mert rájött, hogy magyarnak megmaradni csak magyarul lehet. Mikes Kelemen több évtizedes törökországi tartózkodása során is, noha szinte gyerekfejjel került idegen országokba, mindvégig megőrizte erdélyi ízekkel teli magyar anyanyelvét, sőt leveivel a magyar széppróza legjelesebbike közt tartja számon őt ma is irodalomtörténetünk. Távoli a példa? Vegyük hát kézbe Márai Sándor, Wass Albert, Cs. Szabó László bármelyik könyvét, hogy csak a könyvespolcomon karnyújtással elérhetőek közül említsek egynéhányat az élete jelentős részét nyugati országokban töltött magyar írók közül. A Kárpát-medence tele van magyarul (is) értővel és beszélővel. Ha már a magyarság bizonyos politikai-történelmi sakkhúzások következtében nagy részben el is veszítette kohéziós erejét, nyerjünk ebből vissza minél többet irodalmunkkal, kultúránkkal, el nem hazudott, történelmünk meg nem hamisított tényeivel. S azzal, hogy ami igazságtalanság ezeken a tájakon történt, azt megtisztítsuk a rá kent sártól, a rá kent rágalmaktól.

Tudatosítanunk kell minél több magyarban, hogy minden okunk megvan arra, hogy büszkén vállaljuk magyarságunkat. Európát és a tengeren túli földeket járva feleségemmel, számtalanszor ért bennünket a szívet melegítő kérdés: Te is magyar vagy? Maga is magyar? S a válasz mindjárt összekötő fonál lett, az együvé tartozás tudatáé.

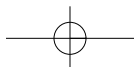

Valamiféle lelki-szellemi jó érzést, sőt biztonságérzést váltott ki kérdezőben és válaszolóban egyaránt, hogy közös szellemi és vérségi szálak kötnek össze bennünket, valamiképpen közös a sorsunk, s ha kell, legtöbbszörre számíthatunk is egymásra, ha segítségre lenne szükségünk. Mert általában egyformán érzünk.

1956 nyarán történt, hogy a szovjet kormány meghívására és vendégeként, jutalmul azért, hogy főiskolánk tizenhárom legkiemelkedőbb orosz szakosa közé soroltak, meghívtak bennünket, hogy megismerkedjünk Leningráddal, Moszkvával, Jeleccel s igen futólagosan Kievvvel. Vonatunk magyar földről Csapnál ért át az egykori magyar földre. Aki járt ott, bizonytal tudja, hogy a piac közvetlenül a peron mellett helyezkedik el, az eladásra szánt áruk pedig két-három méterre voltak a vonatról leszállóktól. Ez volt első külföldi utunk, ennek megfelelően igen emelkedett hangulatban, vidáman szálltunk ki a kocsikból. Közülünk ekkor ugyan hányan gondolhattak arra, hogy ősi magyar földre léptünk a kocsis lépcsőjéről? A piacozók szájából nem ritkán hallottunk magyar szavakat, bennem mégis az hagyott örökre feledhetetlen nyomot, amikor egy „tipikus” magyar nénikére lettem figyelmes, aki a nevetgélve trécselő magyar diákoktól kissé odább huzódott-fordult, s rejtette könnyező szemét fejkendője lehúzott csücske mögé. Olvastam valamit róla egy szinte dugárúként évekkel-hónapokkal korábban hozzám került könyvben, de itt kerültem először szembe, bármily felületesen is, azzal a sok leírhatatlan szenvedéssel, amelyben a kárpátaljai magyar népcsoportnak része volt. Itt találkoztam életemben első ízben – *magyar* könyvnyel. Később ebből is bővebben kijutott aztán.

Valamikor a '70-es évek második felében, egy legalább annyira ősi magyar földön: Újvidéken ültem fel a vonatra, Szabadkára tartva. A zsúfolt vonatfolyosón, amire ülőhelyemről ráláttam, hamarosan egy 17–18 éves fiúra lettem figyelmes, akit a nyomakodó tömeg egyre közelebb szorított irányomba. Arcát, ruházatát, viselkedését szemügyre véve hirtelen az a bizonyosság ébredt bennem, hogy a fiú – magyar. Fülkémben volt egy szabadnak vagy legalábbis félszabadnak nevezhető hely. Hirtelen elhatározással, feléje emelkedve kissé, megkérdeztem tőle: Magyar vagy? Megrezenő pillantásából és igen óvatos mosolyából megbizonyodhattam arról, hogy helyes volt a feltételezésem. Helyet szorítottam neki velem szemközt, s Szabadkáig folyt a szó köztünk, természetesen magyarul. Norvég papírjaim előtt elismerőleg tisztelgett mind a határőr, mind pedig a kalauz. S ebből az elismerő tekintetből rajtam kívül bőven kijutott a szabadkai magyar diáknak is, aki inkább hátrányos megkülönböztetésekhez volt szokva magyar neve miatt, meg a fülke néhány más magyarjúkú utasának is. Elképzelem, hogy édesanyjának milyen örömmel mesélhette ez a fiú ezt az ő aznapi kicsi magyar élményét, amitől kivételesen nem hátránya származott. Mi, a magyar föld szülöttei, miért nem vagyunk mindannyian és mindig barátságosak, segítőkészek, kedvesek egymáshoz. Hiszen olyan kevésbe kerülne s olyan fontos lehetne a magyarságtudat megerősítésében...

Illyés Gyula sokfelé ágazó európai útja során nagy örömünkre Norvégiába is eljutott. Az ebéd elfogyasztása után csendben és egyedül „háztűznézőbe” indult.

A folyosón, mielőtt a gyerekszobáig ért volna, valami belső kíváncsiságtól hajtva, hallgatózva megállt. Odabent, úgy öt-tíz évesen, kislányunk és néhány évvel idősebb nagyfiúnk játszott elmerülten. Úgy tudom légoztak. De Illyést nem ez fogta meg, hanem hogy – magyarul játszottak. „Magyarul beszélnek egymás közt is.” Irja ekkor írt s később könyv alakban is kiadott naplójegyzeteiben. Ennek olyan fontosságot tulajdonított, hogy afféle elméletet is gyártott hozzá, amivel egy későbbi beszélgetésben hozakodott elő: „Az a gyerek anyanyelve, amelyiket játszás közben használ.” Nos mindkét gyerek folyékonyan beszél magyarul szüleivel még ma is, s nem valamifajta kényszerből, hanem mert ezt találják természetesnek.

Ez az itt említett példa egyenesen rávezet bennünket annak a fontosságára, amit a felnövekvő nemzedék magyar nyelvismerete és nyelvhasználata jelent. Hadd említsek elsőül egy lesújtó „élményt”, amelynek Budapesten pár éve fültanúja voltam. A Szabadság-hídnál fölszálltam az Országház felé haladó Duna-parti villamosra. Délután kettő körül volt az idő, s a koci hamarosan tele lett diákokkal a környék iskoláiból. Olyan közönséges beszédet, az ocsmány és trágár szavaknak olyan orgiáját még életemben nem hallottam, mint ott és akkor. Pedig a diákok jó fele része nőnemű volt, s a koci utasainak egy tetemes része is az, egyikük-másikuk kimondottan jólöltözött, s ráadásul a villamos maga is a főváros úgynevezett polgári részein haladt keresztül. A „hangadók” természetesen (?) nem az utasok közül kerültek ki. A nem diák utasok ellenkezőleg rettenetes hallgatásba burkolóztak, talán úgy is mondhatnánk, hogy süketítő csendbe. Egyetlen tiltakozó, helytelítő, megrovó szó sem hagyta el ajkukat, hogy az ehhez a helyzethez illő (helyesebben egyáltalán nem illő) finomkodással jellemezzem és húzzam alá ezt a koránt sem szívderítő jelenetet, amelynek szókincsében túlnyomórészt a különböző női testrészek neveinek emlegetése játszotta a leghangosabb főszerepet. Mindebből arra kellett következtetnem, hogy mindennapi, azaz minden nap megisméltendő szeánsznak lehettem itt fültanúja. Jól rímél ezzel, hogy néhány éve a Magyar Televízió adására figyelve, az a szóförmedvény ütötte meg a fületem: „Kurva Magyarország!” S nem akárki szájából kellett hallanom ezt, hanem az ország egyik vezető politikusától. Nevét ugyan ismerem jól, de nem kívánnám megismételni itt. Sem.

De ismét csak Illyés Gyula néhány szava jut eszembe, melyekben azt emeli ki dicsérőleg, hogy a magyar nyelvi szórványokban, s elsősorban a nyugatiakban, milyen szép magyarsággal beszélnek. Nem hallottam még, hogy a Székelyföld nyelvét valaki is a magyar szórványnyelvként említette volna. Egyáltalán kérdéses az is, hogy az elszakított egykori magyar országrészek nyelve szórványnyelvként fogható-e fel. Nyilván Illyés se erre gondolt. A Székelyföld magyar nyelvéről azonban teljes bizonyossággal mondhatjuk, hogy nála szebb magyar beszéddel sehol nem találkozunk. Minden mondata fölér a legszebb zenével, minden szava édeesebb, mint a méz. Körükben töltött rövidke néhány napom életre szóló nyelvi élményem lett.

A magyar nyelvnek igazi mentsvára a székely nyelv volna, ha véghez lehetne ezt vinni. Borsószik a bőrom az örömtől arra gondolva, hogy a fent említett vilamoson utazó diákok ilyen magyar nyelven beszélgethették egymással. Mi kellene hozzá? Jobb pedagógusok, jobb erkölcsök, jobb politika?

1974 nyarán feleségemmel bejártuk Erdélyt, ahova évtizedek elfojtott vágyakozása s ott élő barátok hívása vitt el bennünket. Sok feledhetetlen látogatás közül is kiemelkedik a Sütő Andráséknál tett, az akkori marosvásárhelyi Vörösmarty utcában. András azzal tisztelt meg bennünket, hogy dolgozósobáját engedte át nekünk náluk töltött éjszakánkra. Íróasztalán legfrissebb könyve kézirata feküdt, gondosan egymásra rakott oldalakkal. „Pár órája tettem pontot utolsó mondata után”, mondta a házigazda nem kevés büszkeséggel. „Engedjétek hozzám jönni a szavakat”, ezekkel a szavakkal szóltak hozzánk szavai az ideiglenes címlapról. Több évre lenne szükségem ahhoz, hogy igazán fölfogjam a könyv óriási jelentőségét. Pedig már akkor és ott elbeszélgettem Lacikával, az unokával, akihez és akiért ezek az oldalak íródtak. Kötelező olvasmánnyá kellene tenni az óvodáskortól az érettségiig, hogy a felnövekvő magyar nemzedékek magukévá tegyék őseik nyelvét, hogy továbbélése biztos legyen Csíksomlyótól Gyulafehérvárig, Nagyalambfalvától Aradig és Temesvárig.

Engedtessek meg nekem, hogy vallomásomat néhány verssorral zárjam:

*A szavak, anyanyelvem
maradék szavai.
Anyámtól örököltém őket, apámtól,
falumtól, hazámtól s hazám
költőitől és pásztoraitól.
Hazámból csak ők maradtak itt velem.
Hazámból csak ők jöttek el velem.*

***Köszönjük Olvasóinknak, Barátainknak, hogy
2008-ban felajánlották jövedelemadójuk 1 százalékát
folyóiratunk megjelentetésének támogatására.***

Kérjük, tegyék meg ezt 2009-ben is!

A HITEL Alapítvány adószáma: 18013430-2-41